

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ДУ «ЦЕНТРАЛЬНИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІNET
З ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ МОЗ УКРАЇНИ»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ДУ «Центральний
методичний кабінет з вищої
медичної освіти МОЗ України»

І.В. Мельник

«23» 2016 рік

**ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ,
СПОРТИВНА МЕДИЦИНА**

тимчасова програма навчальної дисципліни

підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст»
у вищих навчальних закладах МОЗ України

галузі знань 1201 «Медицина»
спеціальності 7.12010005 «Стоматологія»

Програма складена співробітниками опорної кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини та валеології Державного закладу «Дніпропетровська медична академія» МОЗ України: завідувачем кафедри д.мед.н., доцентом **О.Б. Неханевичем**, д.мед.н., професором **В.В. Абрамовим**, к.мед.н., доцентом **О.Л. Смирноюю**.

Рецензенти:

- Магльований А.В. доктор біологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи, професор кафедри фізичного виховання і спортивної медицини Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
- Бойко Д.М. доктор медичних наук, доцент завідувач кафедри фізичного виховання та здоров'я, фізичної реабілітації, спортивної медицини ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія»
- Романчук О.П. доктор медичних наук, професор, замісник директора Медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету

Програма обговорена та ухвалена на нараді-семінарі завідувачів однопрофільних кафедр ВНЗ МОЗ України (протокол № 20 від 25.05.2016 р.).

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з дисципліни «Фізична реабілітація, спортивна медицина» складена для підготовки у вищих навчальних закладах МОЗ України фахівців галузі знань 1201 «Медицина» за спеціальністю 7.12010005 «Стоматологія», освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» з кваліфікацією «Лікар», відповідно до скорегованого навчального плану МОЗ України, який розроблено на принципах Європейської кредитно-трансферної системи, на основі Галузевих стандартів вищої освіти та затверджено МОЗ України 24.03.2015 р.

Програма підготовлена у відповідності до «Рекомендацій щодо розроблення програм навчальних дисциплін», затверджених Наказом МОЗ України від 12.10.2004 р., № 492, а також з урахуванням «Інструкції щодо оцінювання навчальної діяльності студентів в умовах впровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу», затвердженої МОЗ України 15 квітня 2014 року.

Згідно з навчальним планом вивчення дисципліни «Фізична реабілітація, спортивна медицина» на стоматологічному факультеті здійснюється на 3-му році навчання. Програма розрахована на **45 годин** (1,5 кредити), з яких 30 аудиторних годин (практичні заняття) і 15 годин самостійної роботи студентів (СРС).

Фізична реабілітація, спортивна медицина як навчальна дисципліна:

- базується на вивченні студентами анатомії людини, фізіології, патофізіології, пропедевтики внутрішньої медицини, пропедевтики ортопедичної стоматології;
- забезпечує послідовність та взаємозв'язок з профілактикою стоматологічних захворювань, хірургічною стоматологією, ортопедичною стоматологією, неврологією, нейростоматологією та іншими предметами навчального плану, що передбачає інтеграцію викладання з цими дисциплінами та формування умінь застосування знань з фізичної реабілітації та спортивної медицини в процесі подальшого навчання й у професійній діяльності;
- навчає ефективно та своєчасно використовувати засоби фізичної реабілітації в комплексному відновному лікуванні хворих стоматологічного профілю;
- забезпечує попередження передпатологічних та патологічних станів, що виникають при нераціональному застосуванні фізичних вправ;
- навчає застосовувати індивідуальні рекреаційно-оздоровчі режими рухової активності для профілактики професійних захворювань у лікарів-стоматологів.

На сучасному етапі дисципліна «Фізична реабілітація, спортивна медицина» набуває все більшого значення для якісної всебічної підготовки майбутніх лікарів, в тому числі лікарів-стоматологів. Особливо з питань, що стосуються використання засобів фізичної культури і фізичної реабілітації для профілактики захворювань, швидкого відновлення здоров'я, збереження якості життя та попередження або ліквідації різних ускладнень у хворих стоматологічного профілю.

Експерти ВООЗ відзначають, що нині відомо понад 500 стоматологічних захворювань та стоматологічних проявів соматичних хвороб, клінічний перебіг яких нерідко супроводжується тяжкими фізичними й психологічними стражданнями. Захворювання, механічні ушкодження, дефекти чи аномалії розвитку щелепно-лицевої системи часто призводять до глибокого порушення життєво-важливих функцій, таких як зовнішнє дихання, жування, ковтання, мовлення та міміка, що негативно впливає на функціонування організму в цілому, спотворює естетичний вигляд обличчя і суттєво пригнічує психологічний стан хворих. Саме тому для попередження або щонайшвидшого усунення зазначених розладів дуже важливим є своєчасне та ефективне застосування засобів фізичної реабілітації в комплексному лікуванні стоматологічних хворих. Найбільш активним, цілеспрямованим і дієвим засобом фізичної реабілітації є лікувальна фізична культура (ЛФК) – метод відновного лікування, який не має рівноцінних аналогів за своїм природно-біологічним впливом, завдяки чому саме він відіграє головну роль серед інших немедикаментозних відновних та профілактичних заходів.

Недооцінка і недостатнє або несвоєчасне застосування засобів фізичної реабілітації в комплексному лікуванні хворих стоматологічного профілю часто призводить до суттєвого збільшення термінів їх одужання, виникнення важких ускладнень, і навіть до стійкої втрати працездатності. ЛФК й інші фізичні чинники повинні бути не додатковими засобами, а невід'ємною складовою комплексного лікування протягом усіх періодів реабілітації. Дуже важливим є раннє, своєчасне призначення засобів фізичної реабілітації, особливо при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці, відкритих та закритих переломах щелеп, травматичних ушкодженнях, в т.ч. опіках м'яких тканин щелепно-лицевої ділянки, контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів, невриті лицевого чи трійчастого нервів, при реконструктивно-відновних операціях з приводу незрощення верхньої губи та піднебіння й інших хірургічних втручаннях на м'яких і кісткових тканинах лицевого скелету, при аномаліях розвитку прикусу, функціональних порушеннях та вродженій патології зубо-щелепно-лицевої системи у дітей.

Особливої уваги заслуговує призначення спеціальних фізичних вправ під час консервативного лікування, а також на етапах до- та післяопераційного втручання, які вибірково поєднуються із загальнозміцнюючими і дихальними вправами, засобами загартування та преформованими фізичними чинниками.

Проведення ефективного відновного лікування потребує від лікарів-стоматологів вміння оцінювати функціональний стан основних фізіологічних систем організму та функціональні розлади зубо-щелепної системи у стоматологічних хворих, а також здійснювати вибір найбільш ефективних засобів фізичної реабілітації з урахуванням клінічного перебігу захворювання (фази, стадії, ступеня функціональних розладів зубо-щелепної системи), супутньої патології, а також відповідно до індивідуальних особливостей організму (віку, статі, функціональних здібностей, рівня фізичної підготовленості та толерантності до фізичних навантажень, стану захисних систем).

Не менш важливим є використання засобів фізичної культури і реабілітації для профілактики або функціонального лікування професійних захворювань у лікарів-стоматологів, особливо це стосується порушень постави, сколіозу, остеохондрозу хребта, варикозного розширення вен нижніх кінцівок, захворювань системи кровообігу, органів дихання та іншої патології.

Отже, якісна підготовка лікаря-стоматолога неможлива без досконалого оволодіння основами фізичної реабілітації і спортивної медицини.

Організація навчального процесу здійснюється за кредитно-модульною системою. Програма дисципліни «Фізична реабілітація, спортивна медицина» структурована на **1 модуль**, до складу якого входять блоки **2 змістовних** модулів. Обсяг навчального навантаження студентів описаний у кредитах ECTS – залікових кредитах, які зараховуються студентам при успішному засвоєнні ними відповідного модуля (залікового кредиту).

Видами навчальних занять, згідно з навчальним планом, є:

- а) практичні заняття;
- б) самостійна робота студентів (СРС).

Практичні заняття з розділів спортивної медицини проводяться на базі спеціалізованих навчальних кімнат та лабораторій профільних кафедр, в кабінетах спортивної медицини вузів або лікарсько-фізкультурних диспансерів. Практичні заняття з фізичної реабілітації доцільно проводити на клінічних базах (у відділеннях ЛФК та хірургічної стоматології) з

демонстрацією хворих відповідно до тематики занять, клінічним аналізом їх стану й призначенням відповідних засобів фізичної реабілітації. Кількість студентів в навчальній групі не повинна перевищувати 5-10 осіб.

Під час викладання фізичної реабілітації та спортивної медицини допускається внесення змін до навчальної програми у межах до 15%, залежно від організаційних і технічних можливостей профільних кафедр (курсів), проте в цілому повинен бути виконаний обсяг вимог з дисципліни згідно з кінцевими цілями ОКХ і ОПП за фахом підготовки та за навчальним планом.

Засвоєння тем та змістовних модулів контролюється на практичних заняттях. Рекомендується застосовувати такі засоби визначення рівня підготовки студентів: тестові завдання, розв'язування ситуаційних задач, проведення індивідуального та фронтального усного опитування. Також викладачем перевіряється і оцінюється виконання самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Для перевірки викладачами протоколів практичних занять, лікарсько-контрольної карти (форма № 061/о) та картки хворого, що лікується в кабінеті чи відділенні ЛФК (форма № 42-о), які прирівнюються до перевірки історії хвороби, **відводиться по 0,5 годин** на кожного студента.

Форми організації контролю з дисципліни (підсумковий модульний контроль, екзамен, диференційований залік, залік тощо) визначається самостійно ВНЗ МОЗ України за рішенням Вченої ради вищого навчального закладу.

Підсумкове оцінювання з дисципліни здійснюється відповідно до «Інструкції щодо оцінювання навчальної діяльності студентів в умовах впровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу», затвердженої МОЗ України 15 квітня 2014 року. Згідно з даною Інструкцією, у разі, якщо формою контролю засвоєння дисципліни є залік або диференційований залік, підсумковий модульний контроль не проводиться.

Загальна оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою, виставляється за багатобальною шкалою та має визначення за системою ECTS й традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

**Структурований план підготовки з дисципліни
«Фізична реабілітація, спортивна медицина»
для студентів стоматологічного факультету**

Структура навчальної дисципліни	Кількість годин, з них			CPC	Рік навчання	Вид контролю
	Всього годин/ кредитів ECTS*	Аудиторних				
		лекцій	практичних занять			
Модуль 1:	45 / 1,5	0	30	15	III	
Змістовний модуль 1:	10		8	2		Поточний контроль теоретичних знань та практичних навичок
Тема 1	2,5		2	0,5		
Тема 2	2,5		2	0,5		
Тема 3	5		4	1		
Змістовний модуль 2:	30		22	8		
Тема 4	3		2	1		
Тема 5	3		2	1		
Тема 6	3		2	1		
Тема 7	5		4	1		
Тема 8	3		2	1		
Тема 9	5		4	1		
Тема 10	3		2	1		
Тема 11	2,5		2	0,5		
Тема 12	2,5		2	0,5		
Індивідуальне завдання	5			5		Контроль виконання індивідуального завдання

* *Примітка:* 1 кредит ECTS – 30 год.

Аудиторне навантаження – 67%; CPC (самостійна робота студента) – 33 %.

2. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, СПОРТИВНА МЕДИЦИНА»

Основною метою вивчення дисципліни є формування у студентів цілісного уявлення про можливості, форми і методи медичного контролю при проведенні фізичної реабілітації, розуміння значення своєчасного застосування засобів фізичної реабілітації в комплексному лікуванні і реабілітації хворих стоматологічного профілю, а також в попередженні професійних захворювань у лікарів-стоматологів.

Кінцеві цілі вивчення дисципліни

1. Визначати ключові поняття фізичної реабілітації і спортивної медицини як клінічної дисципліни.
2. Вміти аналізувати і прогнозувати вплив фізичних навантажень на організм людини за даними медичного контролю та призначати рухові режими і засоби фізичної реабілітації відповідно до стану здоров'я, характеру функціональних розладів зубо-щелепної системи, функціональних здібностей організму та толерантності до фізичних навантажень.
3. Вибирати і застосовувати методи фізичної реабілітації в комплексному лікуванні хворих стоматологічного профілю для більш швидкого відновлення здоров'я, збереження якості життя та попередження або ліквідації наслідків патологічного процесу.
4. Вміти оцінювати ефективність застосування засобів фізичної реабілітації.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Програмний матеріал з фізичної реабілітації та спортивної медицини складається з теоретичного та практичного розділів.

Теоретичний розділ має професійно-прикладний характер і реалізується у формі пояснень навчального матеріалу в процесі практичних занять (але не більш 15% від загального часу заняття), самостійного вивчення студентами спеціальної літератури, написання рефератів, участі у науковому студентському гуртку з фізичної реабілітації та спортивної медицини.

Практичний розділ передбачає оволодіння студентами практичними навичками та вміннями.

МОДУЛЬ 1. ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, СПОРТИВНА МЕДИЦИНА

Змістовний модуль 1. Спортивна медицина

Конкретні цілі:

1. Засвоїти основні завдання, форми й особливості медичного контролю під час занять фізичними вправами.
2. Оволодіти методикою комплексного лікарського обстеження, включаючи дослідження та оцінку фізичного розвитку, функціональних здібностей організму та стану здоров'я людини.
3. Оволодіти методикою діагностики ступеня функціональних розладів зубо-щелепної системи у хворих стоматологічного профілю.
4. Аналізувати дані обстеження та формувати лікарський висновок.
5. Оцінювати різні ступені стомлення при виконанні фізичних вправ.
6. Оцінювати толерантність до фізичних навантажень.
7. Діагностувати ранні ознаки перевтоми, передпатологічні та патологічні стани, що виникають при неадекватних фізичних навантаженнях, знати засоби їх профілактики та надавати при цьому невідкладну допомогу.

Тема 1. Сучасні уявлення про фізичну реабілітацію і спортивну медицину. Поняття про медичний контроль. Визначення та оцінка фізичного розвитку

Фізична реабілітація та спортивна медицина в історичному аспекті. Сучасні уявлення про фізичну реабілітацію і спортивну медицину, та їх значення в системі медичної допомоги. Вплив фізичних навантажень різної інтенсивності на організм людини. Мета, завдання та зміст медичного контролю під час занять фізичними вправами. Комплексна методика лікарського обстеження осіб, що займаються фізичними вправами. Фізичний розвиток людини та фактори, що його визначають. Дослідження та оцінка фізичного розвитку.

Тема 2. Дослідження та оцінка функціонального стану організму Лікарський висновок

Поняття про функціональні проби. Основні завдання функціонального дослідження. Загальні вимоги до проведення функціональних проб. Класифікація функціональних проб. Функціональні проби: з затримкою дихання (Штанге, Генчі), зі зміною положення тіла у просторі (ортостатична, кліноstaticна), зі стандартним фізичним навантаженням (проба Мартіне-Кушелєвського – 20 присідань за 30 сек.), методика їх проведення та оцінка отриманих результатів. Типи реакції системи кровообігу на функціональні

проби з фізичним навантаженням: нормотонічний, гіпотонічний, гіпертонічний, дистонічний, східчастий, їх характеристика. Аналіз результатів комплексного медичного обстеження. Лікарський висновок. Зовнішні ознаки різних ступенів стомлення при виконанні фізичних вправ. Поняття про толерантність до фізичних навантажень. Клінічні та функціональні ознаки порогу толерантності. Передпатологічні та патологічні стани, що виникають при неадекватних фізичних навантаженнях, засоби їх профілактики та невідкладна допомога.

Тема 3. Дослідження та оцінка функціонального стану зубо-щелепної системи

Анатомо-фізіологічні особливості м'яких тканин та м'язів, розташованих в щелепно-лицевій ділянці (мімічних, жувальних, язика, м'язів піднебінно-глоткового кільця, шиї) та скронево-нижньощелепних суглобів. Схема обстеження функціонального стану тканин щелепно-лицевої ділянки. Діагностичні фізичні вправи та тест-комплекси для виявлення ступеня функціональних розладів зубо-щелепної системи. Оцінка скоротливої здатності колового м'яза ока, колового м'яза рота, м'яза язика, жувальної мускулатури, м'язів піднебінно-глоткового кільця та шиї. Функціональна діагностика стану зубо-щелепної системи за допомогою спеціальних жувальних проб (за І.С. Рубіновим) та інструментальних методів: гнатодинамометрії, міотометрії, електроміографії, мастикаціографії, вимірювання життєвої ємності легенів. Висновок за результатами функціонального обстеження зубо-щелепної системи.

Змістовний модуль 2. Фізична реабілітація

Конкретні цілі:

1. Визначати мету, завдання, основні засоби та методичні принципи фізичної реабілітації (ФР).
2. Знати визначення, особливості методу ЛФК та пояснювати механізми лікувальної дії фізичних вправ.
3. Пояснювати механізми лікувальної дії масажу на організм та стан зубо-щелепної системи, оволодіти методикою класичного лікувального масажу обличчя, шиї та голови.
4. Знати оптимальні режими рухової активності та їх завдання для призначення хворим стоматологічного профілю залежно від етапу та періоду фізичної реабілітації.
5. Здійснювати вибір найбільш ефективних засобів ФР з урахуванням клінічного перебігу захворювання (фази, стадії, ступеня функціональних розладів зубо-щелепної системи), супутньої патології, а також відповідно до індивідуальних особливостей організму (віку, статі, функціональних

здібностей, рівня фізичної підготовленості та толерантності до фізичних навантажень, стану захисних систем).

6. Вміти призначати оптимальні форми й методи ЛФК, а також інші засоби ФР при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці, відкритих та закритих переломах щелеп, при травматичних ушкодженнях, в т.ч. опіках м'яких тканин щелепно-лищевої ділянки, захворюваннях та контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів, невриті лицевого та трійчастого нервів, при реконструктивно-відновних операціях з приводу травм м'яких і кісткових тканин лицевого скелету, видалення новоутворень, незрощення верхньої губи та піднебіння, при порушеннях розвитку прикусу та вроджених вадах зубо-щелепної системи у дітей.
7. Вміти оцінювати ефективність курсу фізичної реабілітації.

Тема 4. Загальні основи застосування засобів фізичної реабілітації у хворих стоматологічного профілю. ЛФК в системі фізичної реабілітації

Загальні поняття про реабілітацію та її основні напрямки (аспекти). Фізична реабілітація (ФР) як один з напрямків відновного лікування. Загальні принципи, етапи та засоби ФР. Лікувальна фізична культура (ЛФК) як основний засіб ФР. Особливості методу та засоби ЛФК. Форми, методи, періоди та методичні принципи ЛФК. Механізми лікувальної дії фізичних вправ. Класифікація фізичних вправ. Показання та протипоказання до призначення засобів ФР. Основні принципи вибору і дозування фізичних вправ під час фізичної реабілітації. Оцінка ефективності процедури та курсу фізичної реабілітації.

Тема 5. Особливості застосування лікувального масажу в стоматології

Теоретичні основи лікувального масажу. Анатомо-фізіологічні особливості крово-, лімфообігу й іннервації м'яких тканин обличчя, голови та шиї. Показання та протипоказання до застосування масажу в стоматології. Фізіологічні механізми лікувальної дії масажу на організм людини, види масажу. Основні та додаткові масажні прийоми. Особливості виконання техніки класичного лікувального масажу обличчя, голови та шиї. Застосування лікувального масажу щелепно-лищевої ділянки в поєднанні зі спеціальними вправами лікувальної гімнастики (ЛГ) для хворих стоматологічного профілю. Оцінка ефективності курсу масажу.

Тема 6. Фізична реабілітація при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці

Клініко-фізіологічне обґрунтування використання засобів ФР при захворюваннях пародонту, гнійно-запальних процесах щелепно-лицевої ділянки. Показання та протипоказання до призначення засобів ЛФК. Основні методичні підходи та особливості проведення ЛФК при пародонтиті, пародонтопатіях, хірургічному лікуванні гнійно-запальних процесів (абсцесів, флегмон) щелепно-лицевої ділянки. Особливості методик масажу (пальцевого, апаратного) та самомасажу ясен. Рухові режими хворих, періоди застосування ЛФК. Оцінка ефективності використання засобів ФР.

Тема 7. Фізична реабілітація при переломах щелеп та кісток лицевого скелету

Клініко-фізіологічне обґрунтування використання засобів ФР при переломах щелеп та кісток лицевого скелета. Показання та протипоказання до призначення засобів ЛФК. Основні підходи та особливості методики проведення ЛФК при переломах щелеп та кісток лицевого скелета в залежності від методу фіксації кісткових уламків. Періоди застосування ЛФК, їх задачі. Режими рухової активності хворих на етапах ФР. Особливості застосування механотерапії та масажу. Оцінка ефективності курсу ЛФК та використання інших засобів ФР.

Тема 8. Фізична реабілітація при захворюваннях та контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів

Клініко-фізіологічне обґрунтування використання засобів ФР при захворюваннях та контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів. Показання та протипоказання до призначення засобів ЛФК. Основні підходи та особливості методики проведення ЛФК при захворюваннях та контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів. Рухові режими хворих. Періоди застосування ЛФК, їх задачі. Режими рухової активності хворих на етапах ФР. Особливості застосування механотерапії та масажу. Оцінка ефективності курсу ЛФК та використання інших засобів ФР.

Тема 9. Фізична реабілітація при невритах лицевого та трійчастого нервів

Клініко-фізіологічне обґрунтування використання засобів ФР при невритах лицевого та трійчастого нервів. Показання та протипоказання до призначення засобів ЛФК. Основні підходи та особливості методики проведення ЛФК при функціональних розладах зубо-щелепної системи, зумовлених невритом лицевого чи трійчастого нервів. Періоди застосування ЛФК, їх задачі. Режими рухової активності хворих на етапах ФР. Особливості методики електростимуляції, рефлексотерапії, механотерапії та масажу в

комплексному відновному лікуванні хворих. Оцінка ефективності курсу ЛФК та використання інших засобів ФР.

Тема 10. Фізична реабілітація при реконструктивних та пластичних операціях у щелепно-лицевій ділянці

Клініко-фізіологічне обґрунтування використання засобів ФР при реконструктивних і пластичних операціях на щелепно-лицевій ділянці. Показання та протипоказання до призначення засобів ЛФК. Основні методичні підходи та особливості проведення ЛФК при реконструктивних і пластичних операціях на щелепно-лицевій ділянці з приводу рубцевих змін після травм м'яких тканин, опіків, видалення новоутворень. Періоди застосування ЛФК, їх задачі. Режими рухової активності хворих на етапах ФР. Особливості лікувального масажу. Оцінка ефективності курсу ЛФК та використання інших засобів ФР.

Тема 11. Фізична реабілітація при порушеннях прикусу та вроджених аномаліях розвитку щелеп у дітей

Клініко-фізіологічне обґрунтування використання засобів ФР при порушеннях прикусу та вроджених аномаліях розвитку щелеп у дітей. Показання та протипоказання до призначення засобів ЛФК. Основні методичні підходи та особливості проведення методик ЛФК, в т.ч. звукової гімнастики, при реконструктивних операціях з приводу незрощення губи, твердого та м'якого піднебіння, при функціональних порушеннях та аномаліях розвитку прикусу у дітей. Періоди застосування ЛФК в стоматології дитячого віку, їх задачі. Режими рухової активності хворих на етапах ФР. Особливості лікувального масажу. Оцінка ефективності проведення курсу ЛФК та використання інших засобів ФР.

Тема 12. Застосування засобів фізичної реабілітації для профілактики та лікування професійних захворювань у лікарів-стоматологів

Клініко-фізіологічне обґрунтування використання засобів ФР для профілактики і відновного лікування професійних захворювань у лікарів-стоматологів. Вплив професійної діяльності на фізичний стан лікарів-стоматологів. Значення вибору оптимального робочого положення та його зміни в процесі роботи для профілактики професійних захворювань лікарів-стоматологів. Спеціальні вправи для попередження й лікування професійної патології у лікарів-стоматологів: захворювань опорно-рухової системи (порушень постави, сколіозу, остеохондрозу хребта); варикозного розширення вен нижніх кінцівок, перенапруження зору; хвороб системи кровообігу, дихальної системи та іншої патології. Рациональне планування

робочого часу, відпочинку, облаштування робочого місця. Застосування фізкультпауз, виробничої та лікувальної гімнастики при виконанні індивідуальної рекреаційно-оздоровчої програми рухової активності.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ – МОДУЛЯ «ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, СПОРТИВНА МЕДИЦИНА»

№ з/п	Тема	Лекції	Практичні заняття	СРС
Змістовний модуль 1. Спортивна медицина				
1.	Сучасні уявлення про фізичну реабілітацію та спортивну медицину. Комплексне лікарське обстеження під час занять фізичними вправами. Дослідження та оцінка фізичного розвитку людини.		2	0,5
2.	Дослідження та оцінка функціонального стану організму. Лікарський висновок, вибір індивідуального рухового режиму.		2	0,5
3.	Дослідження та оцінка функціонального стану зубо-щелепної системи у хворих стоматологічного профілю.		4	1
Змістовний модуль 2. Фізична реабілітація				
4.	Клініко-фізіологічне обґрунтування та особливості застосування засобів фізичної реабілітації у комплексному лікуванні стоматологічних хворих.		2	1
5.	Особливості застосування лікувального масажу в стоматології.		2	1
6.	Фізична реабілітація при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці.		2	1
7.	Фізична реабілітація при переломах щелеп та кісток лицевого скелету.		4	1
8.	Фізична реабілітація при захворюваннях та контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів.		2	1
9.	Фізична реабілітація при невритах лицевого та трійчастого нервів.		4	1
10.	Фізична реабілітація при реконструктивних та пластичних операціях на щелепно-лицевій ділянці.		2	1
11.	Фізична реабілітація при порушеннях прикусу та вроджених аномаліях розвитку щелеп у дітей.		2	0,5
12.	Застосування засобів фізичної реабілітації для профілактики та лікування професійних захворювань у лікарів-стоматологів.		2	0,5

	Індивідуальне завдання			5
ВСЬОГО ГОДИН – 45			30	15

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	Кількість годин
Змістовний модуль 1. «Спортивна медицина»		8
1.	Комплексне лікарське обстеження під час занять фізичними вправами. Дослідження та оцінка фізичного розвитку людини.	2
2.	Дослідження та оцінка функціональних можливостей організму. Лікарський висновок.	2
3.	Дослідження та оцінка функціонального стану зубо-щелепної системи в стоматологічній клініці.	4
Змістовний модуль 2. «Фізична реабілітація»		22
4.	Загальні основи застосування засобів фізичної реабілітації у хворих стоматологічного профілю.	2
5.	Особливості застосування лікувального масажу в стоматології.	2
6.	Фізична реабілітація при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці.	4
7.	Фізична реабілітація при переломах щелеп та кісток лицевого скелету.	4
8.	Фізична реабілітація при захворюваннях та контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів.	2
9.	Фізична реабілітація при невритах лицевого та трійчастого нервів.	2
10.	Фізична реабілітація при реконструктивних та пластичних операціях у щелепно-лицевій ділянці.	2
11.	Фізична реабілітація при порушеннях прикусу та вроджених аномаліях розвитку щелеп у дітей.	2
12.	Застосування засобів фізичної реабілітації для профілактики та лікування професійних захворювань у лікарів-стоматологів.	2
ВСЬОГО ГОДИН:		30

6. ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (СРС)

№ з/п	Вид СРС (аудиторної та позааудиторної)	Кількість годин
1.	Підготовка до практичних занять; огляд наукової та методичної літератури; оволодіння практичними навичками; написання протоколів практичних занять, лікарсько-контрольної карти (форма № 061/о) та картки хворого, що лікується в кабінеті (відділенні) ЛФК або реабілітаційному центрі (форма № 42/о).	10
2.	Виконання індивідуального завдання: підготовка реферату (або презентації) та його захист на практичному занятті *.	5
ВСЬОГО ГОДИН:		15

* *Примітка.* До СРС також може відноситись виконання фрагментів науково-дослідної роботи, наукові доповіді на засіданнях студентського наукового гуртка або наукових студентських конференціях; наукові публікації; участь у міжвузівській олімпіаді та ін. За дані види СРС можуть нараховуватись додаткові заохочувальні бали (за рішенням Вченої ради навчального закладу).

7. ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ, ЯКІ ПОВИНЕН ЗАСВОЇТИ СТУДЕНТ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1. Спортивна медик на

1. Визначення фізичної реабілітації та спортивної медицини як клінічної дисципліни, її мета та значення в сучасній медичній практиці.
2. Медичний контроль під час занять фізичними вправами, основні розділи комплексного лікарського обстеження.
3. Методи дослідження та оцінки фізичного розвитку людини.
4. Методи дослідження функціонального стану організму за допомогою функціональних проб, види функціональних проб, основні задачі функціонального обстеження.
5. Функціональні проби з затримкою дихання та зі зміною положення тіла у просторі (ортостатична, кліностатична), методика їх проведення і оцінка.
6. Функціональні проби зі стандартним фізичним навантаженням (20 присідань за 30 сек.), методика проведення та оцінка результатів.

7. Типи реакції системи кровообігу на фізичне навантаження, їх характеристика та оцінка функціонального стану системи кровообігу.
8. Аналіз результатів комплексного лікарського обстеження. Лікарський висновок.
9. Оцінка різних ступенів стомлення при виконанні фізичних вправ.
10. Оцінка толерантності до фізичних навантажень, клінічні та функціональні ознаки порогу толерантності.
11. Передпатологічні та патологічні стани, що виникають при неадекватних фізичних навантаженнях, засоби їх профілактики та невідкладна допомога.
12. Анатомо-фізіологічні особливості м'язів, розташованих в щелепно-лицевій ділянці (мімічних, жувальних, язика, м'язів піднебінно-глоткового кільця, шії) та скронево-нижньощелепних суглобів.
13. Схема обстеження функціонального стану м'яких тканих та м'язів, розташованих в щелепно-лицевій ділянці. Діагностичні фізичні вправи та тест-комплекси для виявлення ступеня функціональних розладів зубо-щелепної системи.
14. Оцінка скоротливої здатності колового м'яза ока, колового м'яза рота, м'яза язика, жувальної мускулатури, м'язів піднебінно-глоткового кільця та шії.
15. Функціональна діагностика стану зубо-щелепної системи за допомогою спеціальних жувальних проб (за І.С. Рубіновим) та за допомогою інструментальних методів: гнатодинамометрії, міотонометрії, електроміографії, мастикациографії, вимірювання життєвої ємності легенів.

Змістовний модуль 2. Фізична реабілітація

16. Визначення фізичної реабілітації (ФР), її основні засоби, загальні принципи та етапи.
17. Лікувальна фізична культура (ЛФК) як метод відновного лікування, його характеристика та методичні принципи.
18. Основні та додаткові засоби ЛФК, їх характеристика, форми і методи проведення ЛФК.
19. Періоди застосування ЛФК і режими рухової активності стоматологічних хворих на різних етапах реабілітаційного лікування.
20. Фізіологічні механізми лікувальної дії фізичних вправ, класифікація фізичних вправ, що застосовуються під час проведення ЛФК.
21. Види спеціальних вправ, що використовуються для хворих стоматологічного профілю, поняття про дихальну та звукову гімнастику.
22. Показання до призначення засобів ФР і ЛФК в стоматологічній клініці.
23. Протипоказання до призначення ЛФК хворим стоматологічного профілю.

24. Основні принципи вибору і критерії дозування фізичних вправ під час проведення ЛФК.
25. Облік ефективності курсу ЛФК та застосування інших засобів фізичної реабілітації.
26. Методичні особливості застосування ЛФК в комплексному лікуванні хворих стоматологічного профілю на різних етапах фізичної реабілітації.
27. Оформлення призначень з ЛФК у медичній документації, особливості складання схем процедур і комплексів вправ лікувальної гімнастики (ЛГ) та самостійних занять для стоматологічних хворих.
28. Значення та особливості застосування механотерапії в комплексному лікуванні хворих стоматологічного профілю.
29. Показання та протипоказання щодо призначення лікувального масажу хворим стоматологічного профілю.
30. Анатомо-фізіологічні особливості крово-, лімфообігу й іннервації м'яких тканин обличчя, голови та шиї.
31. Фізіологічні механізми лікувальної дії масажу на організм людини та його вплив на функціональний стан зубо-щелепної системи.
32. Основні та додаткові масажні прийоми. Особливості виконання техніки класичного лікувального масажу обличчя, голови та шиї.
33. Особливості ФР при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці: завдання, засоби і форми ЛФК у передопераційному, ранньому та пізньому післяопераційних періодах після розрізу флегмони або абсцесу в щелепно-лицевій ділянці.
34. Спеціальні вправи для самостійного виконання при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці, особливості їх призначення.
35. Особливості ФР при захворюваннях пародонту: методики ЛФК, масажу (пальцевого і апаратного) та самомасажу ясен.
36. Особливості ФР при відкритих та закритих переломах щелеп: основні вимоги до методики застосування ЛФК, завдання та засоби ЛФК в першому, другому та третьому періодах відновного лікування в залежності від методу фіксації кісткових уламків.
37. Особливості застосування спеціальних вправ та пасивної і активної механотерапії при консервативному й хірургічному методах лікування переломів щелеп.
38. Особливості ФР при опіках та опікових контрактурах м'яких тканин щелепно-лицевої ділянки: завдання, засоби ЛФК, спеціальні вправи, масаж і механотерапія в різні періоди відновного лікування.
39. Особливості ФР при захворюваннях і контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів: показання й протипоказання до призначення засобів ЛФК, спеціальні вправи і механотерапія при консервативному лікуванні, а також у першому й другому періодах після хірургічного лікування.

40. Особливості ФР при невриті лицевого нерву: протипоказання до призначення засобів ЛФК, завдання та засоби ЛФК в різні періоди відновного лікування, особливості лікувальної гімнастики і масажу.
41. Завдання і особливості методики ЛФК при порушеннях функції лицевого нерву, які виникли внаслідок хірургічного лікування захворювань привушної слинної залози.
42. Спеціальні вправи, активна й пасивна механотерапія, масаж, рефлексотерапія та інші засоби ФР при парезах і паралічах м'якої мускулатури.
43. Особливості ФР при невриті трійчастого нерва: завдання, засоби ЛФК, спеціальні вправи в різні періоди відновного лікування, особливості лікувальної гімнастики, масажу і механотерапії.
44. Особливості ФР при реконструктивно-відновних операціях з приводу травм і ушкоджень м'яких тканин лицевого скелету, методики лікувальної гімнастики й масажу в післяопераційному періоді при хірургічному лікуванні дефектів і деформацій в області обличчя.
45. Особливості методики лікувальної гімнастики, масажу й механотерапії після видалення новоутворень в щелепно-лицевій ділянці, завдання, засоби ЛФК та спеціальні вправи в різні періоди відновного лікування.
46. Особливості ФР при реконструктивно-відновних операціях з приводу незрощення верхньої губи та м'якого піднебіння, завдання, форми та основні вимоги до методики занять ЛФК у перед- та післяопераційному періодах.
47. Звукова гімнастика та спеціальні вправи, що мають цілеспрямовану дію на функціонально неповноцінні системи у дітей з природженими незрощеннями верхньої губи, твердого та м'якого піднебіння.
48. Особливості ФР при порушеннях розвитку прикусу та вроджених аномаліях зубо-щелепної системи у дітей: основні вимоги до методики занять ЛФК та спеціальні вправи для самостійного виконання.
49. Особливості методики ранкової гігієнічної, виробничої та профілактичної гімнастики для лікарів-стоматологів, раціональне планування робочого часу, відпочинку, облаштування робочого місця, рекреаційно-оздоровчі рухові режими.
50. Завдання та особливості лікувальної гімнастики при проявах професійних захворювань у лікарів-стоматологів.

8. ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК, ЯКИМИ ПОВИНЕН ОВОЛОДІТИ СТУДЕНТ

Змістовний модуль 1. «Спортивна медицина»

- оволодіти методикою комплексного лікарського обстеження хворих стоматологічного профілю, визначати фізичний розвиток, функціональний стан основних фізіологічних систем організму, стан здоров'я та толерантність до фізичних навантажень;
- оволодіти методикою діагностики функціональних розладів зубо-щелепної системи у хворих стоматологічного профілю.
- оцінювати різні ступені стомлення при виконанні фізичних вправ та толерантність до фізичних навантажень;
- діагностувати ранні ознаки перетому, передпатологічні та патологічні стани, що виникають при неадекватних фізичних навантаженнях, знати засоби їх профілактики та вміти надавати невідкладну медичну допомогу.

Змістовний модуль 2. «Фізична реабілітація»

- здійснювати вибір найбільш ефективних засобів ФР, в т.ч. оптимального рухового режиму та дози фізичних навантажень під час реабілітаційного лікування хворих стоматологічного профілю;
- на основі результатів обстеження рекомендувати найбільш ефективні засоби ФР хворим стоматологічного профілю в залежності від клінічного перебігу захворювання (фази, стадії, ступеня функціональних розладів зубо-щелепної системи), супутньої патології, а також відповідно до індивідуальних особливостей організму (віку, статі, функціональних здібностей, рівня фізичної підготовленості та толерантності до фізичних навантажень, стану захисних систем) на різних етапах відновного лікування;
- оволодіти методикою лікувального масажу обличчя, шиї та голови, які застосовуються в комплексному лікуванні стоматологічних хворих;
- визначити можливість виникнення ускладнень і тимчасових протипоказань до застосування засобів ФР у хворих стоматологічного профілю;
- здійснювати диференційоване призначення засобів ЛФК, в т.ч. оптимального рухового режиму, лікувальної гімнастики, спеціальних фізичних вправ для самостійного виконання, масажу, механотерапії та інших при гнійно-запальних процесах в щелепно-лицевій ділянці, відкритих та закритих переломах щелеп, травматичних ушкодженнях, в т.ч. опіках м'яких тканин щелепно-лищевої ділянки, контрактурах скронево-нижньощелепних суглобів, невриті лицевого та трійчастого нервів, при реконструктивно-відновних операціях з приводу травм м'яких і кісткових тканин лицевого скелету, видалення новоутворень, незрощення верхньої губи та піднебіння, при аномаліях розвитку прикусу і функціональних порушеннях зубо-щелепної системи у дітей;
- оволодіти методами оцінки ефективності курсу фізичної реабілітації.

9. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

9.1. Оцінювання модуля

Підсумкова оцінка за модуль визначається як сума оцінок за поточну навчальну успішність студента та виконання індивідуального завдання (у балах). Максимальна кількість балів, яку студент може набрати при засвоєнні модуля (залікового кредиту), становить **200** балів, мінімальна – **не менше 101** балу.

Поточний контроль

Поточний контроль навчальної успішності студента здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми, враховуючи:

- рівень **теоретичної підготовки** до кожної теми заняття під час самостійної позааудиторної роботи студента (вхідний тестовий контроль) та при усному опитуванні;
- виконання **практичної частини** роботи, включаючи оволодіння практичними навичками (самостійна аудиторна робота) та оформлення протоколу відповідного практичного заняття;
- якість виконання **індивідуального завдання**.

Рекомендується застосування уніфікованих видів об'єктивного (стандартизованого) контролю теоретичної підготовки студентів та засвоєння практичних навичок. Студент має отримати оцінку з кожної теми.

Оцінювання поточної навчальної успішності

Засвоєння тем модуля контролюється на практичних заняттях. Успішність студента оцінюється спочатку в традиційних оцінках «5», «4», «3», «2», які потім конвертуються в бали.

Традиційні оцінки конвертуються в бали в залежності від кількості тем у модулі. Згідно «Інструкції щодо оцінювання навчальної діяльності студентів в умовах впровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу», вага кожної теми у межах одного модуля в балах **має бути однаковою**. Враховуючи, що в даній навчальній програмі передбачено **12** тем, **максимальна вага** кожної теми складає відповідно **16** балів. Виходячи з цього, рекомендується наступна система конвертації традиційної оцінки у бали:

Шкала конвертації:

«5» – 16 балів

«4» – 12 балів

«3» – 8 балів

«2» – 0 балів

Оцінювання самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному практичному занятті.

Оцінювання виконання індивідуального завдання

Виконання індивідуального завдання зараховується студенту лише після успішного його захисту на практичному занятті. В залежності від якості виконання та захисту за індивідуальне завдання студент може отримати традиційні оцінки «5», «4» та «3», за які нараховуються відповідно **8, 6** або **5** балів.

Підсумкове оцінювання модуля

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент при вивченні модуля, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «5» на кількість тем у модулі з додаванням балів за виконання індивідуального завдання. Виходячи з цього, **максимальна кількість балів** поточної успішності складає – **200 балів**, з яких **192** бали отримані при відмінному засвоєнні тем (16 балів помножити на 12 тем) та **8 балів** за відмінне виконання індивідуального завдання.

Мінімальна кількість балів, яку може набрати студент при вивченні тем модуля, вираховується шляхом множення кількості балів, що відповідають оцінці «3» на кількість тем у модулі з додаванням мінімальних балів за виконання індивідуального завдання. Тобто, **мінімальна кількість балів** поточної успішності, яку повинен набрати студент, щоб отримати залік, складає **101 бал**: з яких **96** балів нараховується при задовільному засвоєнні тем модулю (8 балів помножити на 12 тем) та **5** балів за виконання індивідуального завдання.

Підсумкове оцінювання модуля

Модуль 1	Кількість балів	
	максимальна	мінімальна
Засвоєння тем модуля	192 <i>(16 балів x 12 тем)</i>	96 <i>(8 балів x 12 тем)</i>
Виконання	8	5

індивідуального завдання		
РАЗОМ:	200	101

Таким чином, в підсумку засвоєння модуля вважається успішним при отриманні студентом загальної кількості балів **мінімум 101 бал, максимум 200 балів.**

Розподіл балів, що нараховуються студентам під час поточної навчальної діяльності

№ з\п	МОДУЛЬ 1	Максимальна кількість балів	Мінімальна кількість балів
1.	<i>Змістовий модуль 1</i>	96	48
	Тема 1.	16	8
	Тема 2.	16	8
	Тема 3.	16	8
	Тема 4.	16	8
	Тема 5.	16	8
	Тема 6.	16	8
2.	<i>Змістовий модуль 2</i>	96	48
	Тема 7.	16	8
	Тема 8.	16	8
	Тема 9.	16	8
	Тема 10.	16	8
	Тема 11.	16	8
	Тема 12.	16	8
	<i>Разом за засвоєння тем</i>	192	96
	<i>Виконання індивідуального завдання</i>	8	5
	<i>Всього за модуль</i>	200	101

За участь в роботі студентського наукового гуртка, наукових конференціях, олімпіадах тощо за рішенням Вченої ради навчального закладу, студентам можуть нараховуватися додаткові заохочувальні бали, які додаються до суми балів з дисципліни (у разі, якщо їх кількість менша за 200), бо то є види діяльності, у яких можуть брати участь лише окремі (найкращі) студенти.

Студентам, які не виконали всі види робіт, передбачені навчальною програмою, з **поважної причини**, вносяться корективи до індивідуального навчального плану і **дозволяється відпрацювання академічної заборгованості** до певного визначеного терміну.

9.2. Підсумкове оцінювання з дисципліни

Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється лише тим студентам, яким зараховано модуль. Якщо формою підсумкового оцінювання є диференційований залік оцінка виставляється **за чотирибальною національною шкалою** («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Традиційні оцінки виставляються залежно від суми отриманих балів відповідно до абсолютних критеріїв, як нижче наведено у таблиці.

Шкала конвертація балів за вивчення дисципліни у традиційну оцінку:

Бали	Традиційна оцінка
170 – 200*	– «відмінно»
140 – 169*	– «добре»
101 – 139	– «задовільно»
менше 101	– «незадовільно»

*Примітка: За рішенням вченої ради ВНЗ може встановити для оцінки «5» критерії **180-200** балів, для оцінки «4» — критерії **140-179** балів.

9.3. Конвертація кількості балів з дисципліни за шкалою ECTS

Бали з дисципліни незалежно конвертуються у шкалу ECTS. Оцінки ECTS «A», «B», «C», «D», «E» визначаються лише після ранжування всіх студентів даного курсу, які **успішно завершили вивчення дисципліни** в межах відповідної спеціальності, після закінчення додаткового терміну, який регламентовано навчальним відділом ВНЗ. Ранжування з присвоєнням оцінок «A», «B», «C», «D», «E» проводиться **деканатами** або іншим структурним підрозділом за рішенням вченої ради ВНЗ.

Визначення оцінки ECTS здійснюється наступним чином:

Статистичний показник	Оцінка ECTS
Найкращі 10 % студентів	A
Наступні 25 % студентів	B

Наступні 30 % студентів	C
Наступні 25 % студентів	D
Останні 10 % студентів	E

Оцінка ECTS у традиційну чотирибальну шкалу **НЕ конвертується, і навпаки**, оскільки шкала ECTS та чотирибальна шкала є **незалежними**. Багатобальна та чотирибальна шкали характеризують фактичну успішність кожного студента із засвоєння дисципліни. Шкала ECTS є відносною, порівняльною, рейтинговою, яка встановлює належність студента до групи кращих чи гірших серед референтної групи однокурсників (факультет, спеціальність). Тому оцінка «А» за шкалою ECTS не може дорівнювати оцінці «відмінно», а оцінка «В» – оцінці «добре» тощо. Як правило, при конвертації з багатобальної шкали межі оцінок «А», «В», «С», «D», «Е» за шкалою ECTS не співпадають з межами оцінок «5», «4», «3» за традиційною шкалою.

Оцінки з дисципліни «FX», «F» («2») виставляються студентам, яким не зараховано хоча б один модуль з дисципліни після завершення її вивчення.

Оцінка «FX» виставляється студентам, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але яким не зарахований підсумковий модульний контроль. Ця категорія студентів має право на перескладання підсумкового модульного контролю за затвердженим графіком (але не пізніше початку наступного семестру). Повторне складання підсумкового модульного контролю дозволяється не більше двох разів.

Оцінка «F» виставляється студентам, які відвідали усі аудиторні заняття з модуля, але не набрали мінімальної кількості балів за поточну навчальну діяльність і не допущені до підсумкового модульного контролю. Ця категорія студентів має право на повторне вивчення модуля.

Студенти, які одержали оцінки «FX» та «F» («2») не вносяться до списку студентів, що ранжуються, навіть після перескладання модуля. Такі студенти після перескладання автоматично отримують бал «Е».

За дозволом ректора студент може підвищити оцінку з дисципліни шляхом перескладання підсумкового модульного контролю (не більше трьох разів за весь період навчання).

Студентам, які не виконали всі види робіт, передбачені навчальною програмою, з поважної причини, вносяться корективи до індивідуального навчального плану і дозволяється відпрацювати академічну заборгованість до певного визначеного терміну.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Фізична реабілітація, спортивна медицина : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / В. В. Абрамов, В. В. Клапчук, О. Б. Неханевич [та ін.] ; за ред. професора В. В. Абрамова та доцента О. Л. Смирнової. – Дніпропетровськ, Журфонд, 2014. – 456 с. : іл. 79.
2. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина : вибрані лекції для студентів / [Абрамов В. В., Клапчук В. В., Смирнова О. Л. та ін.] ; за ред. проф. В. В. Клапчука. – Дніпропетровськ : Медакадемія, 2006. – 179 с.
3. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина : тестові завдання для контролю знань студентів медичного та стоматологічного факультетів вищих медичних навчальних закладів ІV рівнів акредитації : навчальний посібник / [Абрамов В. В., Клапчук В. В., Магльований А. В. та ін.] ; за ред. проф. В. В. Клапчука та проф. А. В. Магльованого. – Дніпропетровськ : Медакадемія, 2006. – 124 с.
4. Лікувальна фізкультура в стоматології: навчальний посібник / Апанасенко Г. Л., Макареня В. В., Науменко Р. Г.; за ред. Г. Л. Апанасенка. – К. : Вища школа, 1993. – 111с.

Додаткова

1. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина (Вибрані лекції для студентів) / Абрамов В. В., Клапчук В. В., Смирнова О. Л. та ін.; за ред. проф. В. В. Клапчука. – Дніпропетровськ: Медакадемія, 2006. – 179 с.
2. Дудко Д. В., Макареня В. В. Лечебная физическая культура в стоматологии / Д. В. Дудко, В. В. Макареня. – К. : Здоровье, 1982. – 72 с.
3. Куничев Л. А. Лечебный массаж / Л. А. Куничев. – Киев: Вища школа, 1981. – 328 с.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація. Видання друге, перероблене та доповнене / В. М. Мухін. – Київ: Олімпійська література, 2005. – 248 с.
5. Основи реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізичної культури і масажу / За ред. В. В. Клапчука, О. С. Полянської. – Чернівці: Прут, 2006. – 208 с.
6. Соколов А. А. Лечебная физкультура в стоматологии / Соколов А.А. – М. : Медицина, 1967. – 159 с.

7. Соколов А. А., Заусаев В. И. Применение лечебной физической культуры в челюстно-лицевой хирургии / А. А. Соколов, В. И. Заусаев. – М. : Медицина, 1970. – 200 с.